

MEZOEKONOMICKÉ ASPEKTY CYKLICKÉHO CHARAKTERU BANKROTŮ V ČR

Ivana Kraftová, Erika Šustrová

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní

Abstract: *This article pays attention to the cyclic downturn 2008/2009 both on the global world level, and the Czech level. The last recession is characterized as synchronous worldwide. There are shown global changes in shares of chosen countries, and economic sectors in GDP, resp. total value added.*

The bankruptcy development as re-action of entrepreneurial environment on the recession in the Czech Republic is marked cyclic, to GDP growth rates developing indirectly. It is stigmatized on the mezzo-economic level (branches, regions of NUTS III) with low rate of the branches diversification in total value added creation, resp. majority of manufacturing industry in all Czech regions in this sense.

Keywords: *Economic Cycle, Globalization, Region, Branch, Bankruptcy*

1. Úvod

Poslední cyklický pokles světové ekonomiky, jehož první známky se pojí s rokem 2007 a Spojenými státy americkými a který se globalizací propojenými ekonomikami dotkl prakticky všech kontinentů, byl už z hlediska příčin i důsledků popsán řadou autorů, a to jak teoretiků, tak ekonomických publicistů [11], [6], [8], [5], [7]. Reagují na ni i orgány zodpovědné za prosazování hospodářské politiky v praxi, Komisi ES nevyjímaje. [14]

Jeho vznik byl sice neobvyklý svou příčinou vzniku v podobě systematické finanční krize¹ (krize reálné ekonomiky započala jako finanční krize), avšak s ohledem na vývoj posledních 40 let očekávatelný, neboť cyklický vývoj ekonomiky v tomto období prokazuje platnost Juglarových střednědobých cyklů s průměrnou délkou 8 ¼ roku. [12]

Jakkoli jsou důsledky recese pro aktuální období negativní, je třeba vnímat ji i v souvislosti s jejími ozdravnými účinky, eliminací excesů minulého vývoje - ať už je to tradiční investiční přehřátí, surovinová a energetická nerovnováha či série řetězcích se přehmatů v ekonomice USA, spojená s realizovanou politikou levných peněz vedoucí do pasti likvidity.²

¹ Systematickou finanční krizi definuje MMF jako: „.....závažné poruchy finančních trhů, které zhoršují schopnost účinného fungování trhů a mohou mít značné negativní dopady na reálnou ekonomiku.“ [9]

² „....past likvidity hrozí, když se nominální úrokové míry začnou přibližovat nule. Obvyklý měnový nástroj v podobě snižování úrokové míry tak ztrácí svou efektivitu kvůli nemožnosti stlačit úrokovou míru pod nulu.“ [6]

Dnešní globalizovaná ekonomika je sice vymezována „mocí finančních trhů“, na druhou stranu je založena na dominantním postavení terciárního sektoru včetně odvětví TIT³ a na relativně velké mobilitě faktorů práce (s výjimkou Evropy). V souvislosti s tím lze také s velkou pravděpodobností konstatovat, že právě globalizace se svým důsledkem globalizace trhů je impulsem soudobého technologického pokroku, neboť ten právě v ní nachází své uplatnění. To se odráží i ve druhém pilíři plánu evropské hospodářské obnovy, který byl vytýčen jako komplexní program podpory „chytrých“ investic. [14]

Při posuzování finanční a ekonomické krize 2008/09 je možné zvolit různé přístupy. Velmi často bývá volen přístup regionální (zpravidla makro-regionální, tj. zaměřený na kontinenty, státy; řidčeji na nižší úroveň vnitrostátních regionů, např. v ČR NUTS II – regiony soudržnosti či NUTS III - kraje.) Méně často je věnována pozornost odvětvovým projevům, i když o selhání bankovního sektoru a dopadech recese zejména na automobilový průmysl se autoři příspěvků na toto téma zpravidla zmiňují. Podnikatelské prostředí může být popisováno svými výstupy, ale i mírou svého „zdraví“ či „nezdraví“ – počtem bankrotů, konkursů či insolvenčních řízení⁴. Přitom právě i způsob regenerace podnikatelské struktury národní ekonomiky, ekonomiky regionů nižšího řádu, ale i tržní struktury odvětví představují změny, v nichž se po překonání krize odrážejí – mimo jiné – i dopady vědecko-technického pokroku.

A právě na oblast mezoekonomiky zaměřuje pozornost tento příspěvek. Jeho cílem je na základě vybraných indikátorů celosvětové dimenze vymezit stav české ekonomiky jako prvku globalizované ekonomiky světa, a to zejména z hlediska vývoje zranitelnosti (vulnerability) podnikatelského prostředí mezoekonomiky, tj. na odvětvové a regionální (krajské) úrovni.

Příspěvek zaměřuje pozornost na

- posouzení makroregionální synchronnosti krize 2008 v porovnání s posledním velkým poklesem světové ekonomiky v roce 2001;
- porovnání vývoje podílu tradičních světových ekonomických center (USA, Evropa, Japonsko) se zeměmi BRIC⁵ a ČR na celkovém HDP;
- posouzení vývoje bankrotů ve srovnání s vývojem HDP v ČR,
- analýzu celosvětového ratingu odvětví a porovnání výsledků s odvětvovou strukturou bankrotů v ČR včetně jejich regionálního rozložení.

V rámci naplňování stanoveného cíle budou prověřovány hypotézy:

A. vývoj počtu bankrotů má cyklický charakter a vykazuje nepřímo úměrný vztah k vývoji HDP;

³ TIT = Transport – Informatika – Telekomunikace. Blíže viz [12]

⁴ V tomto článku bude užíván pojem bankrot ve smyslu úpadku v důsledku platební neschopnosti, bez ohledu na platnou právní terminologii užívanou v [19].

B. ratingové hodnocení odvětví globálně (měřeno prostým aritmetickým průměrem světových makroregionů) je adekvátní míře bankrotů podniků podle odvětví v ČR.

Základními zdroji statistických dat jsou údaje OSN [17], Světové banky [18], Euler Hermes [4], Coface Czech [2], ročenky konkurenční schopnosti ČR 2008-2009 [13]; je využit rating odvětví zpracovaný společností Coface (Compagnie Francaise d'Assurance pour Commerce Extérieur) [3].

2. Globální rozměry recese 2008

Rozsah posledního cyklického hospodářského poklesu je spojován s globalizačním procesem, tato souvislost mu dává oprávněně jistý punc jedinečnosti. Poprvé v posledních čtyřiceti letech se snížení dynamiky růstu HDP projevilo na všech kontinentech, třebaže s různou silou.

Přestože je uznáván dlouhodobý trend růstu HDP, tento teorém neplatí z hlediska míry dynamiky růstu pro všechny ekonomiky stejně. Je zřejmé, že vyšší základna znamená při rovnosti absolutních hodnot růstu nižší relativní hodnoty. Otázkou zůstává, zda tento fakt s sebou přináší i změnu ve struktuře podílů na tvorbě celkového HDP světové ekonomiky.

2.1 Makroregionální pohled – synchronnost a změny podílů na celkovém HDP

Z analýzy růstu HDP posledního desetiletí, v němž všechny kontinenty prodělaly dvě cyklické recese, vyplývá závěr, že cyklické poklesy i vrcholy byly kontinentálně asynchronní. Na první pohled z nich nevyplývá žádná výjimečnost synchronizace minimalizace růstu v roce 2008, jak ukazuje tab. 1.

Tab. 1: Míra růstu HDP (% , ve stálých cenách roku 1990)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Afrika	3,32	2,72	3,21	3,99	3,46	5,25	8,39	5,86	6,03	5,98	5,86
Amerika	3,89	3,89	3,85	0,78	1,46	2,45	3,94	3,21	3,23	2,67	1,62
Asie	-0,14	2,68	4,90	2,08	3,38	4,41	5,75	5,29	5,78	6,21	3,81
Austrálie a Nový Zéland	4,64	4,15	1,95	3,78	3,40	4,04	2,91	3,00	3,12	3,61	0,83
Evropa	2,62	3,04	4,12	2,08	1,34	1,46	2,72	2,18	3,34	3,14	1,09
svět	2,38	3,26	4,17	1,69	2,00	2,72	4,10	3,50	4,04	3,93	2,18
ČR	-0,76	1,34	3,65	2,46	1,90	3,60	4,48	6,32	6,79	5,95	3,22

Zdroj: [17]

V tab. 1 jsou probarveny roky s nejvyšším růstem HDP ve sledovaném období, tučně jsou vyznačeny roky s nejnižší mírou růstu HDP. Na první pohled je patrné, že vývoj HDP je na jednotlivých kontinentech odlišný, dokonce rok 2008 je spjat s nejnižší mírou růstu pouze v Austrálii a Novém Zélandě a v Evropě. Přitom Amerika jako celek dosáhla v daném roce růstu cca dvojnásobného proti propadu v roce 2001

(po tzv. „dot.com krizi“ v roce 2000). Česká ekonomika i přes svůj výrazný pokles, zvláště v porovnání s rokem 2006, nevyznívá dramaticky.

Situaci však dokreslí hodnoty vypočtených meziročních rozdílů ve změnách měř růstu HDP, které zachycuje tab. 2.

Tab. 2: Meziroční diference změn HDP (v procentních bodech)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Afrika	.	-0,60	0,50	0,77	-0,52	1,79	3,14	-2,53	0,17	-0,04	-0,13
Amerika	.	0,00	-0,03	-3,07	0,68	0,99	1,49	-0,73	0,02	-0,55	-1,06
Asie	.	2,82	2,21	-2,82	1,30	1,03	1,35	-0,46	0,49	0,43	-2,41
Austrálie a Nový Zéland	.	-0,49	-2,20	1,83	-0,38	0,64	-1,12	0,08	0,13	0,49	-2,78
Evropa	.	0,42	1,08	-2,04	-0,74	0,12	1,27	-0,54	1,15	-0,20	-2,04
svět	.	0,88	0,91	-2,48	0,31	0,72	1,38	-0,60	0,54	-0,11	-1,75
ČR	.	2,10	2,31	-1,19	-0,56	1,71	0,88	1,83	0,47	-0,84	-2,74

Zdroj: vlastní zpracování na základě [17]

Probarvená pole tab. 2, která zvýrazňují roky s poklesem dynamiky růstu HDP, ilustrují, že právě v roce 2008 – jako jediném ve sledovaném desetiletí – došlo k synchronnímu poklesu ekonomického růstu v celosvětovém měřítku. V tomto indikátoru se česká ekonomika oproti Evropě značně propadá.

Je zřejmé, že relativní růstové ukazatele nevypovídají o absolutním dopadu na celosvětové hospodářství. V tomto ohledu je nutné zaměřit pozornost na (supra) regionální strukturu tvorby světového HDP, kterou zachycuje pro poslední desetiletí tab. 3.

Tab. 3: Podíly na světovém HDP vybraných zemí, resp. skupin zemí (v %)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	změna 2008/1998
Evropa	34,35	34,28	34,26	34,39	34,17	33,75	33,30	32,88	32,65	32,40	32,06	0,93
USA	27,03	27,35	27,23	26,98	26,88	26,82	26,71	26,56	26,24	25,76	25,49	0,94
Japonsko	12,23	11,83	11,68	11,50	11,31	11,16	11,02	10,85	10,64	10,48	10,31	0,84
BRIC ⁶	8,63	8,81	9,03	9,37	9,73	10,17	10,59	11,07	11,62	12,32	12,97	1,50
ČR	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,14	0,14	0,14	0,14	1,08

Zdroj: vlastní zpracování na základě [17]

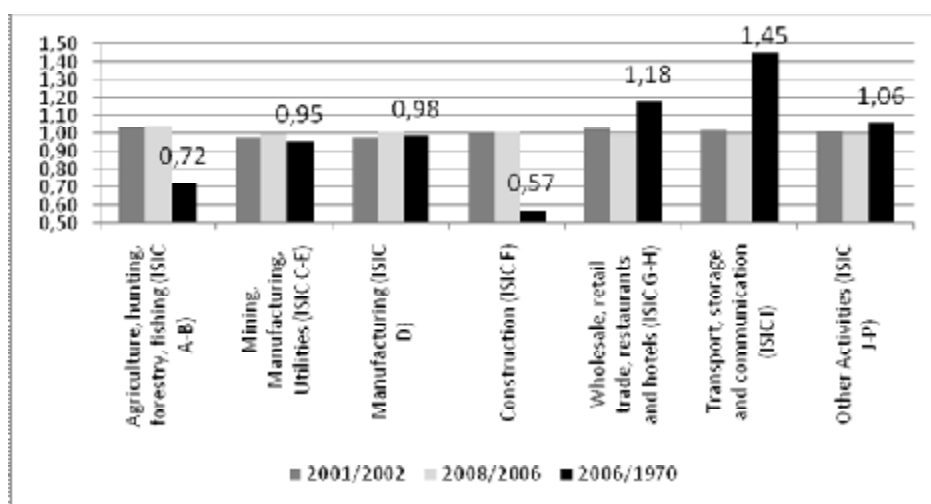
Z tab. 3 jednoznačně vyplývá pokles podílu tří tradičních center světové ekonomiky za posledních 10 let. Největší ztrátu zaznamenala Evropa o 2,29 procentního bodu,

⁶ BRIC = Brazílie, Rusko, Indie, Čína, země, které sice na první pohled (zeměpisně a kulturně) nemají příliš společného, spojuje je však potenciál rychlého růstu. Autorem zkratky je Jim O'Neil, hlavní ekonom, analytik a prognostik banky Goldman Sachs. [1]

následována Japonskem s poklesem 1,92 procentního bodu; relativně lépe na tom je USA se ztrátou 1,54 procentního bodu. Opouštěný prostor ve tvorbě HDP světa zabírají zejména tzv. země BRIC, při detailnějším pohledu na jejich vývoj se ukazuje jako největší „dravec“ Čína s nárůstem 186 %, zhruba obdobně si stojí Indie (147 %) a Rusko (142 %), v rámci této dynamické skupiny mírně zaostává Brazílie se svými 102 %. Podíl ČR po roce 2004 (po vstupu ČR do EU) mírně vzrostl.

2.2 Odvětvový rating a ranking

Při hodnocení tvorby HDP (resp. hrubé přidané hodnoty, HPH) není možno - zejména v dlouhém období - pominout sektorové, resp. odvětvové trendy vývoje. Obr. 1 znázorňuje změny podílu skupin odvětví podle klasifikace ISIC na HPH mezi roky 1970 a 2006 (rok 2006 zvolen jako rok cyklického vrcholu). Hodnoty potvrzují dynamiku skupiny odvětví, která v sobě zahrnuje TIT, a celkové zvyšování podílu terciárního sektoru, při souběžném poklesu sekundárního (zvláště výrazně stavebnictví) a primárního sektoru.

Obr. 1: Vývoj podílu skupin odvětví na tvorbě HPH ve vybraných obdobích

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [17]

Další pozornost byla věnována reakci skupin odvětví na cyklický pokles z hlediska jejich podílu na tvorbě HPH. Pro posouzení byly zvoleny meziroční změny 2002/2001 a 2006/2008. Z obr. 1 je patrné, že cyklické změny mají na podíl skupin odvětví na tvorbu HPH zanedbatelný vliv. Je třeba si ale uvědomit, že jde jednak o velmi hrubou agregaci odvětví do skupin a jednak není brán v úvahu regionální aspekt. Propojení obou mezoekonomických hledisek: regionálního a odvětvového může vytvořit novou informační kvalitu.

Vedle tvrdých statistických dat lze v ekonomickém výzkumu využít i ratingová – byť analyticky subjektivně, resp. účelově podbarvená – hodnocení. Ta mohou velmi výrazně ovlivnit chování ekonomických subjektů a mít tak i zásadní dopad na ekonomický vývoj. Zajímavým odvětvovým ratingem, který je zaměřen na platební

schopnost podniků příslušného odvětví, disponuje firma Coface. Coface rating kombinuje tři typy parametrů: a) zranitelnost ekonomickými podmínkami (perspektivou trhu, cenovou úrovní, výrobními náklady); b) finanční pevnost podniků (schopnost vyrovnat se s poklesem); c) historii krátkodobých plateb podniků (podle databáze Coface). Ratingová škála se pohybuje od D (nejhorší), přes C, B až k A, přičemž stupně C, B, A mají tři subškály od „-“, přes „neutrál“ po „+“. Pro potřeby kvantifikace dílčích závěrů byla písmenná škála Coface převedena do numerické podoby, kterou zachycuje tab. 4.

Tab. 4: Převodový můstek písmenné ratingové škály⁷ Coface na numerickou

A+	4,5	B+	3	C+	1,5	D	0
A	4	B	2,5	C	1		
A-	3,5	B-	2	C-	0,5		

Zdroj: vlastní zpracování s využitím [2]

Zaměření ratingové společnosti právě na hodnocení platební schopnosti firem podle odvětví odráží základní pravidlo finančního řízení, které říká, že podnik v krátkodobém horizontu bankrotuje spíše kvůli nedostatečné likviditě a solventnosti než kvůli absenci zisku.

Ranking odvětví podle Coface ratingu zachycuje tab. 5. Podbarvené hodnoty v tab. 5 znázorňují ratingem předpokládaný pokles dynamiky růstu, tučně zvýrazněné hodnoty ukazují na ratingem předpokládané zvýšení dynamiky růstu odvětví. V předposledním sloupci je vypočten prostý aritmetický průměr ratingového hodnocení supraregionů světa, podle jehož výsledku je stanoveno pořadí odvětví zařazených do ratingu. Číselný ranking je doplněn ratingovou písmennou škálou v posledním sloupci tabulky.

⁷ Význam ratingové škály [2]:

A = ekonomické prostředí je dobré, má pozitivní vliv na finanční situaci podniku.

B = ekonomické prostředí nemá v zásadě negativní vliv na krátkodobou finanční situaci podniku, pravděpodobnost problémů je akceptovatelná.

C = velmi nejisté odvětvové prostředí je kombinováno se zranitelností finanční situace podniku, pravděpodobnost problémů je značně vysoká.

D = odvětvové prostředí je základem všeobecně slabé platební morálky, pravděpodobnost problémů je vysoká.

Tab. 5: Ratingové hodnocení odvětví firmou Coface v roce 2009 s využitím převodního můstku

Odvětví/regio n	svět	SNS	rozv. Asie	rozv. Evropa	Japon -sko	Latinská Amerik a	Střední Východ	Severní Amerik a	Západn í Evropa	průmě r	ratingová hodnota
Telekom. operátoři	4	4	4	4	4,5	4	4,5	3,5	4	4,1	A-
Masová média	3	4	3,5	3	3,5	3,5	4	2,5	3	3,3	A-
Potravinářství	3,5		2,5	2,5	2,5	4		4	4	3,3	A-
Papírenství	3		4	3	4	3,5		3	2	3,2	B+
Farmaceut. pr.	3,5	2,5	4	2,5	3	3,5	2,5	3,5	3,5	3,2	B+
Chemický pr.	3	2,5	3,5	2,5	3,5	3	4	3	3	3,1	B+
Ocelářství	3	2,5	2,5	2,5	3,5	3,5	4	3	3	3,1	B+
Elektronika	2,5		2,5		3			3	2,5	2,7	B
Telekom. zařízení	2,5		3		3			2,5	2,5	2,7	B
Stavebnictví	1,5	3	3	3	2	3	3,5	1	1,5	2,4	B
Strojírenství	2		3	2	3			2	2	2,3	B
Počítačový pr.	2		2	3	2	3	2,5	2	2	2,3	B
Cest. ruch	1,5	1,5	2,5	2	1	2	3	1	2	1,8	B-
Automobil. pr.	0,5	2	2,5	2	3	2	3	0	1	1,8	B-
Textilní pr.	1	2	3,5	2	2	2	2,5	0,5	0,5	1,8	B-
Oděvnictví	1		3	2,5	0,5	1,5	2,5	0,5	1	1,6	C+

Zdroj: vlastní zpracování na základě [2]

Pozn.: SNS = CIS = Společenství nezávislých států (bývalého Sovětského svazu); rozv. Asie = Emerging Asia = rozvíjející se státy Asie; rozv. Evropa = Emerging Europe = rozvíjející se státy Evropy

Z tab. 5 vyplývá, že nejlepší perspektivu vykazují odvětví s ratingovým hodnocením B+, na obou koncích rankingu se vyskytují předpoklady poklesu, a to jak u odvětví s hodnocením A- (jako by existovala obava z jistého „přehřátí“), tak u odvětví s hodnocením B- či C+. Za zmínku stojí i zohledňování vah v souhrnném celosvětovém ratingovém ohodnocení. Na příkladu automobilového průmyslu je to obzvlášť patrné; u něj totiž stlačuje jeho celosvětové hodnocení (1; tj. C) proti aritmetickému průměru (1,8; tj. B-) hodnocení špatná situace v USA s ratingovou hodnotou D.

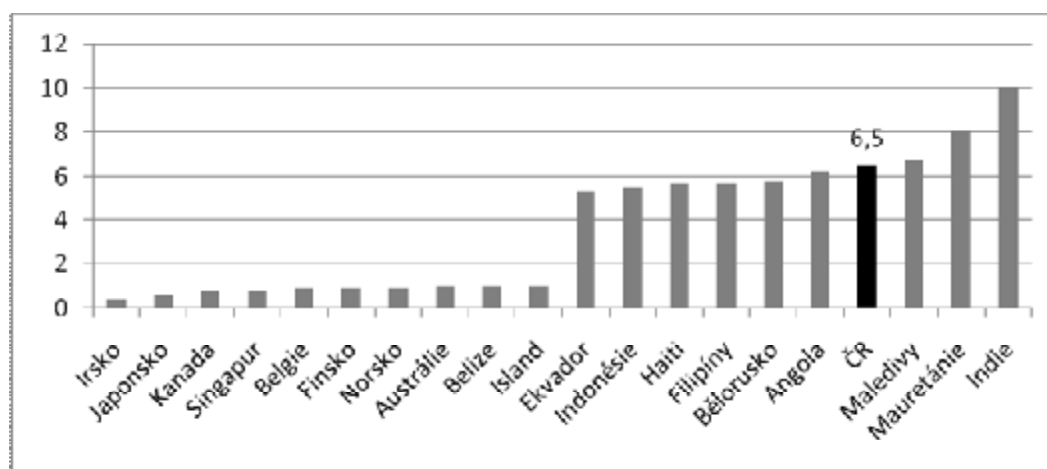
3. Bankrot – výraz zranitelnosti a efektivnosti fungování ekonomického prostředí

Za výraz na jedné straně zranitelnosti podnikání, na straně druhé efektivnosti fungování ekonomického prostředí je možné považovat bankrot, tj. nucené ukončení podnikání v důsledku neúspěchu způsobeném předlužeností a neschopností splácet závazky v době jejich splatnosti.

3.1 Bankroty jako organická součást tržního podnikatelského prostředí

Bankroty (konkurzní a insolvenční řízení) patří k tržní ekonomice, jsou nástrojem selekce mezi podnikateli. Současně ale přesahují tržní rámec a jsou úzce spjaty, ba determinovány příslušnými institucionálními prvky. Flexibilní ekonomické prostředí je schopno rychle reagovat a nezdravé části podnikatelského prostředí eliminovat, prostředí rigidní „si dává načas“, protahuje setrvání nezdravých komponent v ekonomice a tím zpomaluje její proces ozdravení.

Tyto souvislosti promítá do svého hodnocení i Světová banka, která zveřejnila v r. 2009 studii „Closing a Business“ týkající se insolventnosti a způsobu jejího řešení v jednotlivých zemích světa [18]. Poněkud nelichotivý obraz České republiky v tomto směru podává obr. 2.

Obr. 2: Průměrný počet let trvání konkurzního řízení – země s nejkratší a nejdelší dobou

Zdroj: [18] in [16]

Z obr. 2 vyplývá, že vůbec nejkratší délka trvání konkurzního řízení je v Irsku. Do jednoho roku jsou v Evropě schopni vyřešit konkurzy i v Belgii, Finsku a Norsku. Na druhé straně stojí země, kde konkurzní řízení trvá i několik let. Mezi tyto země patří také Česká republika s průměrnou délkou trvání konkurzního řízení 6,5 let. Česká republika je v podstatě jedinou zemí v Evropě, kterou Světová banka zařadila mezi země s nejdéle trvajícím průběhem konkurzního řízení. S výsledky Světové banky však u nás nesouhlasí řada konkurzních soudců, kteří tvrdí, že metodika pro hodnocení doby trvání konkurzního řízení je nesprávně nastavena a ve skutečnosti je průměrná délka trvání procesu kratší. Nicméně je třeba dodat, že díky přijetí nového insolvenčního zákona, který vstoupil v platnost rokem 2008, dochází v ČR k výraznému urychlení procesu konkurzního řízení. [16]

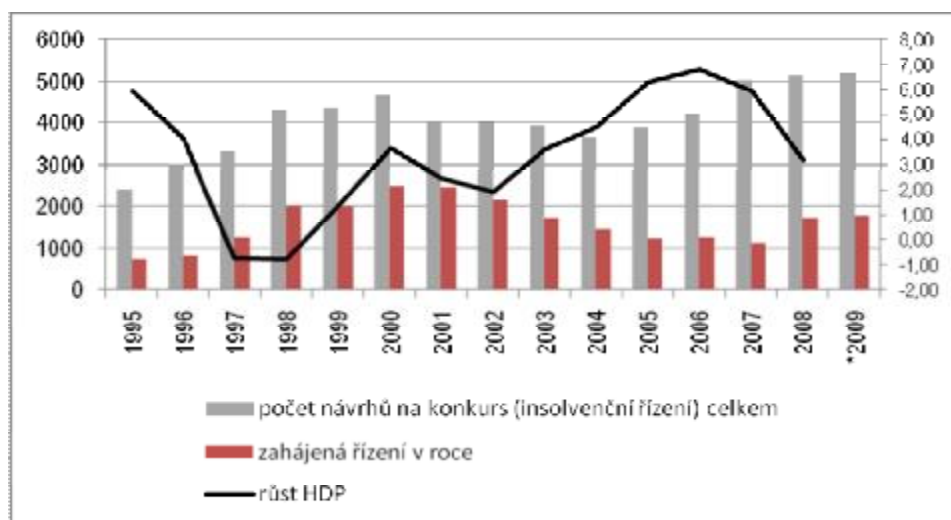
V České republice upravuje insolvenční řízení zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. ledna 2008. Po patnácti letech tak nahradil předchozí zákon č. 328/1991 Sb. o konkurzu a vyrovnání a do legislativy upravující insolvenční řízení přináší řadu změn. Insolvenční zákon v § 3 charakterizuje úpadek jako situaci, kdy má dlužník více (alespoň dva) věřitelů, peněžité závazky po splatnosti po dobu delší než 30 dnů a tyto

své závazky není schopen objektivně splnit. U dlužníka-obchodní společnosti existují dva základní způsoby řešení úpadku, a to konkurz nebo reorganizace. Snahou nového insolvenčního zákona je umožnit prostřednictvím reorganizace ozdravení dlužníka a jeho další existenci. Konkurz na rozdíl od reorganizace není založen na dalším trvání podniku, ale právě naopak - vede k jeho zániku. Za zmínku stojí i tzv. nepatrný konkurz, který se provádí u velmi malých společností, tj. u těch, jejichž obrat za poslední účetní období předcházející konkurzu nepřesahuje 2 miliony Kč a které zároveň nemají více než 50 věřitelů. Nepatrný konkurz představuje zjednodušenou formu konkurzu a jeho zájmem je co nejvíce minimalizovat transakční náklady řízení [15] in [16].

3.2 Cyklický vývoj bankrotů v ČR

Vzhledem k podstatě bankrotů firem lze dedukovat jejich cyklický vývoj. Např. podle [4] v roce 2008 narostl počet bankrotů v USA na 43 546, čímž byla překročena hodnota předcházející krize v roce 2001 s počtem bankrotů 40 099. Ve srovnání s těmito hodnotami dosáhl počet bankrotů v předkrizovém roce 2006 méně než 50 % (celkem 19 695). Podstatnou část bankrotů v USA v roce 2008 (96 %) tvořily osobní bankroty, zbývající 4 % představovaly bankroty podniků (zmíněných 43 546 případů). Nejvíce postiženým sektorem byl v roce 2008 sektor finanční a bankovní. Za celý rok 2008 ohlásilo v USA úpadek 25 bank. Kromě finančního sektoru bylo dále zasaženo především stavebnictví a obchod s nemovitostmi. Kvůli poklesu spotřeby domácností si nevedou moc dobře ani další sektory. [4]

Důkazem cyklického vývoje bankrotů v ČR – i přes zmíněnou dosavadní dlouhou dobu trvání konkurzního řízení – může být analýza posuzující vztah mezi počtem návrhů na konkurz, počtem zahájených řízení a růstem HDP ČR, který zachycuje obr. 3.

Obr. 3: Vývoj počtu návrhů na konkurs, zahájených řízení a růstu HDP v ČR v letech 1995-2009

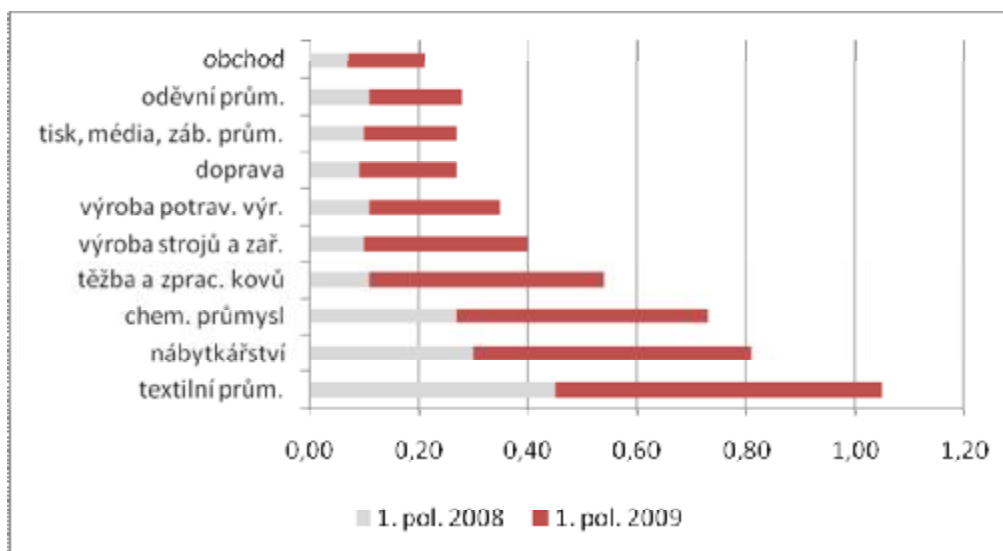
Zdroj: vlastní zpracování na základě [16]

Vypočtený korelační koeficient dokládá sice zanedbatelnou negativní korelaci mezi počtem návrhů na konkurs a růstem HDP (- 0,052), avšak poměrně silnou negativní

korelaci mezi počtem zahájených konkurzních řízení a růstem HDP v ČR (- 0,496), což dokládá cyklický charakter bankrotů i v ČR, a to přes neutěšenou situaci v oblasti dosavadní nepružnosti právního institutu konkurzního řízení u nás v období 1995-2008. Je-li pozornost zaměřena na korelaci počtu zahájených řízení a růstu HDP v ČR v období posledního cyklu (2002-2008), dosahuje korelační koeficient hodnoty – 0,954. To dokládá zcela přesvědčivě cyklický charakter zahájených bankrotních řízení v daném období.

3.3 Odvětvový a regionální pohled na bankroty v ČR

Ve kvótě bankrotů (počet bankrotů na 10 tis. podniků) si ČR nestojí se svou hodnotou 50 v rámci evropských ekonomik, jejichž průměrná kvóta bankrotů přesahuje hodnotu 84, nijak tragicky (viz tab. D-1 v dodatku). Z odvětvového hlediska vzato byl nejvíce postižen průmysl textilní, nábytkářství, chemický průmysl a těžba a zpracování kovů, u nichž počet bankrotů přesáhl 0,5 %, jak ukazuje obr. 4 a tab. D-3 v dodatku.

Obr. 4: Počet návrhů na konkurz k počtu registrovaných subjektů (v %)

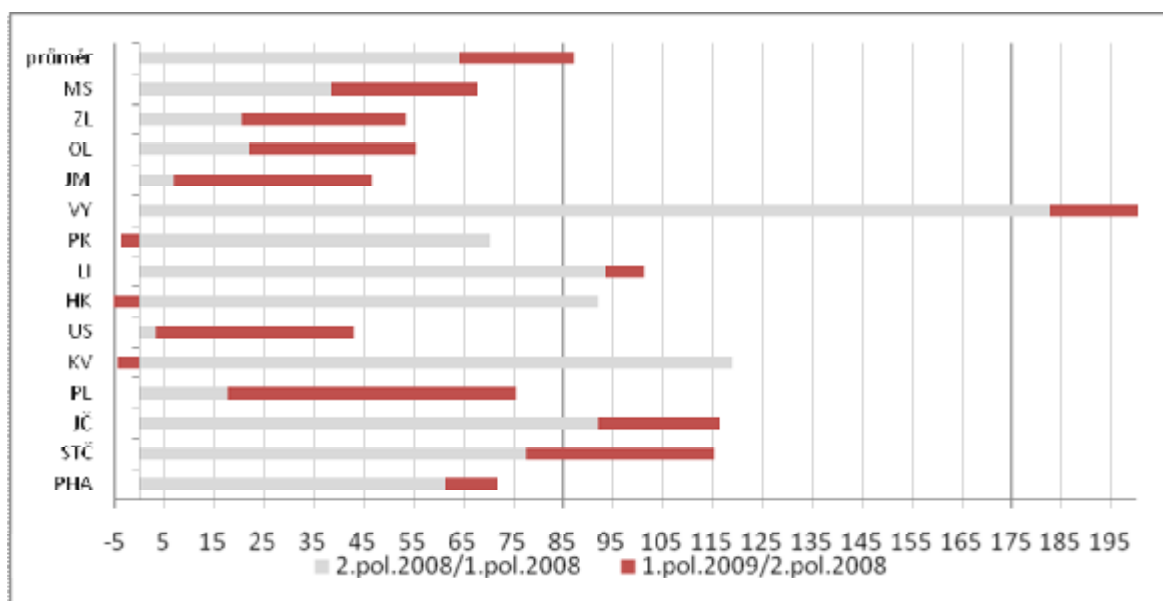
Zdroj: zpracováno na základě [3] in [16]

Při porovnání odvětvové situace bankrotů v ČR s celosvětovým Coface ratingem, jsou patrné určité analogie (textilní průmysl, média), na druhou stranu i odlišnosti (chemický průmysl – v ČR horší situace, oděvní průmysl – v ČR lepší situace).

Bylo by možné předpokládat, že adekvátně budou postiženy regiony (kraje) ČR s převahou příslušných odvětví. Analýza dat podílu odvětví na tvorbě HPH v jednotlivých krajích (viz tab. D-2 v dodatku) ukázala, že ve všech krajích hraje dominantní roli ve tvorbě HPH zpracovatelský průmysl (krajská diverzifikace v tomto směru je relativně nízká), přitom ve 4 krajích (Středočeský, Liberecký, Vysočina a Zlínský) přesahuje podíl zpracovatelského průmyslu na tvorbě HPH 1/3. Bohužel stále jde o poměrně hrubou agregaci dat, z nichž není možné detailněji analyzovat regionální rozložení zpracovatelského průmyslu v jeho vnitřní struktuře. Korelační

koeficient mezi podílem zpracovatelského průmyslu na tvorbě HPH kraje a součtem nárůstů návrhů na konkurz sice dosahuje kladné hodnoty, nikoli však výrazné (0,2256).

Obr. 5 dokresluje vývoj bankrotů v ČR od počátku roku 2008 do konce prvního pololetí 2009 regionálně. V negativním smyslu vyniká postavení kraje Vysočina, nad průměrem ČR se dále ocitá 5 krajů, a to Karlovarský, Jihočeský, Středočeský, Liberecký a Královéhradecký. Tři z nich shodně vykazují větší než třetinový podíl zpracovatelského průmyslu na tvorbě HPH.

Obr. 5: Pololetní změny počtu návrhů na konkurz podle krajů ČR (v %)

Zdroj: zpracováno na základě [3] in [16]

Konkrétní číselné hodnoty vč. průměrných hodnot ČR obsahuje tab. D-4 v dodatku. Jak z obr. 5, tak z tab. D-4 je zřetelný i rozdílný časový dopad recesního poklesu na regiony ČR z hlediska bankrotů.

4. Závěr

V globalizovaném světě už lze poslední recesi označit jako synchronní, nicméně stále existují regionální i odvětvové rozdíly v intenzitě dopadů. Analogicky lze hodnotit i jednu z charakteristik reakcí podnikatelského prostředí na cyklický vývoj, tj. bankroty.

Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že poslední cyklický propad se v ČR projevil synchronizovaně, což je mimo jiné výrazem pozice ČR jako malé otevřené ekonomiky v globalizovaném světě. V intenzitě projevů hospodářského cyklu se promítá rovněž příslušnost ČR k evropskému hospodářskému prostoru, stejně jako její dohánění ztráty ekonomické výkonnosti v druhé polovině 20. století.

Vývoj bankrotů v ČR lze označit za cyklický, vyvíjející se nepřímo úměrně k vývoji HDP, a to i přes dosavadní dlouhý proces konkurzních (insolvenčních) řízení. Lze jen

předpokládat, že nový insolvenční zákon, který nabyl účinnosti v lednu 2008, napomůže zlepšení této situace, tj. bankrotů budou napomáhat rychlejšímu ozdravení ekonomického prostředí.

Analýzou odvětvového ratingu v celosvětovém měřítku a jeho porovnáním se situací v ČR nebyla prokázána analogie, a to ani z hlediska průměrných světových hodnot, ani z hlediska skupiny zemí, kam ČR zeměpisně a ekonomicky patří. Vývoj bankrotů uvnitř ČR (v mezoekonomické rovině: odvětví, regiony na úrovni krajů) je poznamenán nízkou mírou diverzifikace podílu odvětví na tvorbě HPH, resp. převahou zpracovatelského průmyslu ve všech krajích v daném směru. Korelace mezi regionálním a odvětvovým vývojem bankrotů na této úrovni odvětvové agregace je sice kladná, avšak nevýrazná. Nabízí se proto zaměřit další výzkum na detailnější analýzu odvětvové struktury regionů.

Tento článek byl zpracován v souvislosti s řešením projektu IGA Univerzity Pardubice SGS FES 400 001/2010.

Použité zdroje:

- [1] BUBLÍKOVÁ, B. Bankéř s duší fotbalisty. In Ekonom, roč. 54, č. 12/2010, str. 18-19. ISSN 1210-0714.
- [2] COFACE, Sectoral Ratings Methodology. [cit. 14.8.2010]. Dostupné na WWW: <http://www.coface.cz/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/countryRi sk/en_EN/help/methodsecteurs>
- [3] COFACE CZECH. Tisková zpráva: Vývoj insolvencí v ČR je odlišný v různých odvětvích i v různých regionech. 14.8.2009 [cit. 16.12.2009]. Dostupné na:<http://www.coface.cz/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/CZ/cz CZ/pages/home/informace/novinky/_docs/090814_vyvoj_insolvenci_v_CR.doc>
- [4] EULER HERMES. Insolvency Outlook 2009, no.1, June 1 [cit.12.12.2009]. ISSN 1162-288. Dostupné na WWW: <http://www.eulerhermes.us/en/documents/insolvency_outlook_june_2009.pdf/insolvency_outlook_-_june_2009.pdf>
- [5] FILIPOVÁ, H., NĚMEC, P. Z nejhoršího jsme uvnitř. In Ekonom, roč. 53, č. 5/2009, s. 24-29. ISSN 1210-0714.
- [6] FOSTER, J.B., MAGDOFF, F. Velká finanční krize: příčiny a následky. Praha: Grimmus, 2009. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4.
- [7] HORČICOVÁ, P. Letos bude lépe, zkrachuje 1120 firem. In Euro, č. 10, 3. března 2008 [cit. 10.12.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.eulerhermes.cz/cs/dokumenty/report.pdf/report.pdf>>
- [8] HRUŠKA, B. Krize odpískala poločas. In Ekonom, roč. 53, č. 26-27/2009, s. 58-61. ISSN 1210-0714.

- [9] IMF, Characteristics and Indicator of Vulnerability. World Economic Outlook, May 1998. [cit. 1.10.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/weo0598/pdf/0598ch4.pdf>>
- [10] KOUHOUT, P. Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-3199-5.
- [11] KOVANDA L., Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Medaicop, 2009, 112 s. ISSN 1804-1701.
- [12] KRAFT, J., KRAFTOVÁ, I.: Dynamic Equilibrium of the Global Economy – Effects of Cyclic Development. In Economics and Management: 15 (2010) p. 123-129. ISSN 1822-6515.
- [13] Kolektiv CES VŠEM, NOZV NVF" Konkurenční schopnost České republiky 2008-2009. Praha: Linde, 2010, s. 460, ISBN 978-80-86131-87-0
- [14] Komise ES: Plán evropské hospodářské obnovy. Sdělení Komise Evropské radě, KOM (2008) 800. Brusel 26.11.2008.
- [15] RICHTER, T. Insolvenční právo. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4.
- [16] ŠUSTROVÁ E., Vliv finanční krize na insolventnost firem ČR. Diplomová práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. 133 s. ISBN b.č.
- [17] UNSTAT, Growth Rate of GDP/breakdown at constant 1990 prices in Percent (all countries and regions). [cit. 3.1.2010]. Dostupné na WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/snaama/dnlList.asp>>
- [18] WORLD BANK. *Closing a Business* [cit. 11.12.2009]. Dostupné na WWW: <http://www.doingbusiness.org/documents/fullreport/2009/Closing_Business.pdf>
- [19] zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Kontaktní adresa:

doc. Ing. Ivana Kraftová, CSc.
 Univerzita Pardubice
 Fakulta ekonomicko-správní
 Studentská 95, 532 10 Pardubice
 e-mail: ivana.kraftova@upce.cz
 tel. č.: +420 466 036 776

Ing. Erika Šustrová
 Univerzita Pardubice
 Fakulta ekonomicko-správní
 Studentská 95, 532 10 Pardubice
 e-mail: erika.sustrova@upce.cz
 tel. č.: +420 466 036 111